
Guenée (Bernard) & Moeglin (Jean-Marie), eds. *Relations, échanges, transferts en Occident au cours des derniers siècles du Moyen Âge. Hommage à Werner Paravicini. Actes du colloque de Paris (Palais de l'Institut, 4-6 décembre 2008)*
Stijn Villerius

Citer ce document / Cite this document :

Villerius Stijn. Guenée (Bernard) & Moeglin (Jean-Marie), eds. *Relations, échanges, transferts en Occident au cours des derniers siècles du Moyen Âge. Hommage à Werner Paravicini. Actes du colloque de Paris (Palais de l'Institut, 4-6 décembre 2008)*. In: Revue belge de philologie et d'histoire, tome 89, fasc. 3-4, 2011. pp. 1447-1449;
https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_2011_num_89_3_8371_t18_1447_0000_1

Fichier pdf généré le 18/04/2018

Gelukkig heeft de auteur zich niet strikt aan dat voornemen gehouden en laat hij zijn blik ook glijden over juridische teksten (Gratianus ; kloosterregels en concilieteksten ; Burchard van Worms), brieven (Abelardus en Heloïse ; Petrus Venerabilis) en traktaten (Thomas van Aquino)... Men begrijpt niet goed waarom hij didactische en lyrische teksten, zoals van Maerlant, de Provençalise troubadours en de vaganten, niet benut om de middeleeuwse mentale structuren te onderkennen. Een verdienste van de auteur is het onttegensprekelijk dat hij zijn bronnen zelf uitvoerig en herhaaldelijk aan het woord laat en de belangstellende leek, voor wie het boek bestemd is, daar bovendien naar doorverwijst, ook naar de bestaande vertalingen en de beschikbare versies ervan op internet. Naast de haast vanzelfsprekende figuren in dat verband (Abelardus en Heloïse, Alpertus van Metz, Emo en Menko van Bloemhof, Galbert van Brugge, Guibert van Nogent, Suger van Saint-Denis, Salimbene de Adam, enz.) verrassen verschillende IJslandse en Noorse saga's, Usamah Ibn Munqidh († 1188) en minder bekende namen. De bondige situering van de meest gebruikte teksten en auteurs achteraan en de precieze verwijzingen waar ze integraal te vinden zijn, zoals ook een alfabetisch register van zaken en personen, zullen dankbaar benut worden. Daarentegen zoekt men tevergeefs naar een bibliografie van geraadpleegde werken (hoewel die voor leken doorgaans toch van geen dienst en voor specialisten veelal overbodig is).

Milis ontzegt het zich bij tijd en wijle niet (bij voorbeeld p. 32-33 en 54-55) te verwijzen naar hedendaagse toestanden die aan die middeleeuwse houdingen herinneren. Anderzijds blijft men door de beperkte omvang van zijn boek soms op zijn honger zitten of krijgt men het gevoel dat de auteur nogal kort door de bocht gaat. Enkele voorbeelden, bij de gewelddadige bekering van de Saksen door Karel de Grote (p. 17) had best ook wel kunnen vermeld worden dat Alcuinus daar beslist tegen was. Over het intolerante geloof van de katholieke kerk (en de andere monotheïstische religies) (p. 54) zou het verhaal over de drie gelijkaardige ringen bij Boccaccio, ofschoon wat buiten het tijdskader van de auteur, niet misstaan hebben. In de paragrafen over "schande" hadden wel meer dieren dan de hond een vermelding verdient: ezel en varken. De *Saksenspiegel* voorzag zelfs dat een vadermoordenaar in een zak gebonden samen met een haan, een slang en een aap werd verdronken. Ook schandstraffen als verminkingen aan oren, neus of hand, het brandmerken van boosdoeners, het dragen van een steen en het onderdompelen liggen in de lijn van "de lichaamstaal van de schande" (p. 85). Is "in de urine turen" te associëren met magische praktijken (p. 121) of gewoon een medische diagnose stellen ? Daarentegen hadden de munten die onder de eerste steen van een gebouw, zelfs van een kerk, werden gelegd, niet een vermelding bij de magische praktijken (p. 136-137) verdient ?

Kortom L. Milis zorgde voor een onderlegd en erudit boekje, dat ook niet specialisten zal boeien en soms zal uitdagen. – Raymond VAN UYTVEN.

Mélanges, Festschriften, Huldeboeken

GUENÉE (Bernard) & MOEGLIN (Jean-Marie), eds. *Relations, échanges, transferts en Occident au cours des derniers siècles du Moyen Âge. Hommage à Werner Paravicini. Actes du colloque de Paris (Palais de l'Institut, 4-6 décembre 2008)*. Paris, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 2010 ; one vol. in-8°, 577 p., ill. – At a colloquium on relations, exchanges and transfers in Late Medieval Europe, held in Paris in the beginning of December 2008, Werner Paravicini offered some concluding remarks. He was the last of twenty-seven speakers on a conference organised in his honour and talked about "Relations, échanges, transferts en Occident au cours des derniers siècles du Moyen Âge. Quelques considérations". The colloquium itself covered five different, yet all interdependent themes; Europe's view on France and *vice versa*, and

four interpretations of the European space (travels, changes and interactions, knight culture, economy and politics). Despite the name of the conference, most participants were either French or German, resulting in presentations on mostly French or German history. Some contributions focussed on the European perspective, as the conference title would suggest.

In comparison with the colloquium some changes have been made in the line-up of the book. The entries of Pierre Monnet (on George of Poděbrady's federation project) and Neithard Bulst (on conflict solving through treaties) have not been included in the book, whereas a text by Jean-Philippe Genet (on printed books as transfer vectors in England) has been added. Although still closely connected, the five themes have been adjusted as well, covering identity, European and national particularisms, European economic space, European culture and travelling. Though the order of speakers and the thematic coherence differ in the book, the literal texts of the presentations remain the same as the ones uttered.

In the book as well, the last words are by Werner Paravicini. He remarks that in a time in which change is considered to be normal, expected and even preferred, the continuity of systems and societies tends to be overlooked. In this regard, Paravicini mentions the entries by Jacques Verger and Françoise Autrand. Summarising and paraphrasing the topics that have been discussed during the colloquium, he points out that one can find change and continuity in all spheres of the European space. Paravicini concludes by expressing the hope that progress will be made in all aforementioned areas of study.

The first three articles in the book are on identity. Jacques Verger writes about the university in Paris and about Jean Gerson's claim in 1405 at the French court that the institution is not only a representative for France but for the world. The article focuses on the identity of the students (i.e. their origins) and on the autonomy of the university, both in a national and European context. The other two texts have a less European perspective and take on the question of an identity "crisis". Françoise Autrand discusses a Venetian woman living in France since the age of four who still called herself Italian. Jean-Marie Moeglin studies the view on the French speaking inhabitants of the Holy Roman Empire, who were not named French (or *Franci*) but considered to be "Walhen" (of *Galli*).

Six authors have been included in the section on European and national particularisms. Most of them (Heribert Müller, Rolf Große, Stéphane Péquignot and Mathieu Olivier) mainly write on a national particularism without putting it in a broader European perspective. Klaus Oschema is an exception, since in his article on the crusades it is impossible not to mention the influences of different national actors on the European level. In a case study on the impact of continental manuscripts and printed editions on the English culture, Jean-Philippe Genet linked up the wider view as well. Apart from this, he also included his sources in appendices.

The question whether a European economic space existed in Late Medieval times is tackled by four authors. Henri Dubois states that the routes crossing the Burgundian lands were used for long-distance trade and exchange, mainly between the Low Countries and Northern Italy. In a long line of research, Michel Pauly discusses the aftermath of the Champagne Fairs and arising new economic links and adds quite a lot of new insights. He too included his source material. Philippe Braunstein focuses on the production of the goods that were sold all over Europe. Finally, Harm von Seggern mentions three new sources for the study of the relations between Lübeck and Venice.

By far, most articles (nine) are on the broad subject of European culture. Therefore I shall not refer to all papers. One finds texts about chivalry amongst kings in wartime, the breeding and trade in war horses, courtly oaths, the culture of challenging knights, several on different aspects of courtly culture (including a rather interesting article

by Hartmut Kugler on the implementation of the Arthur courts in Hanseatic towns), delegations at court and two articles on the agency of men in history. The latter is in line with Paravicini's own themes. Jean-Marie Cauchies discusses the homage paid by Philip the Fair to Louis XII of France in 1499 and situates it broadly in time and place. Torsten Hiltmann does something likewise with Jean Faucquet, a scribe from Saint-Omer who gives insight in the conflict between France and the King of the Romans Maximilian around 1489.

The final two articles are on travelling and travels. Jan Hirschbiegel describes a Swabian knight whose travel accounts were quite a hit when printed. Jörg Wetzlaufer is the only author not to compose an article on his research. Instead he introduces a project of digitalisation of travel accounts. This makes him the only one in the book who focuses on research tools and even on methodology.

In general, one can say that the articles included in this book provide a rather good impression of different aspects of Late Medieval life through various case studies, giving insights that might be used on both national and European level. - Stijn VILLERIUS.

Bas Moyen Âge – Late Middeleeuwen

WIDDER (Ellen), éd., avec la coll. de KRAUTH (Wolfgang). *Vom luxemburgischen Grafen zum europäischen Herrscher. Neue Forschungen zu Heinrich VII.* Luxembourg, CLUDEM, 2008 ; un vol. in-8°, 420 p. (PUBLICATIONS DU CLUDEM, t. 23) ; PAULY (Michel), éd., avec la coll. d'UHRMACHER (Martin) et PETTIAU (Hérold). *Europäische Governance im Spätmittelalter. Heinrich VII. von Luxembourg und die großen Dynastien Europas. – Gouvernance européenne au Bas Moyen Âge. Henri VII de Luxembourg et l'Europe des grandes dynasties. – Actes des 15e Journées lotharingiennes. Université du Luxembourg, 14-17 octobre 2008.* Luxembourg, Section Historique de l'Institut Grand-Ducal, 2010 ; un vol. in-8°, 547 p. (PUBLICATIONS DE LA SECTION HISTORIQUE DE L'INSTITUT GRAND-DUCAL DE LUXEMBOURG, vol. 124 ; = PUBLICATIONS DU CLUDEM, t. 27). – Dans la foulée du sept centième anniversaire de son élection (1308) et de son couronnement aixois (1309), à l'approche de celui de son couronnement romain (1312) et de sa mort prématurée en Italie (1313), l'empereur Henri VII de Luxembourg fait décidément recette. Il est la figure titulaire de deux gros ouvrages conçus au berceau même de son lignage. Le premier ne constitue pas les actes d'un colloque thématique structuré : ses éditeurs ont plutôt saisi l'opportunité de rassembler des travaux individuels, en l'espèce d'une grande densité et d'une non moins estimable cohérence. Le second vient enrichir la collection déjà abondante des contributions présentées lors des colloques bisannuels baptisés « Journées lotharingiennes » et s'inscrit résolument dans un espace européen, à la mesure du souverain focalisant les regards ; le « fil rouge » en est fourni par le concept politologique de « gouvernance ». Grand acteur de cette gouvernance, le premier souverain luxembourgeois du *Reich* reste aussi grand témoin d'une œuvre impériale que l'on aurait tort de tenir pour irrémédiablement déclinante, vouée à l'impasse, au-delà du temps des Staufen et du Grand Interrègne.

Les *Neue Forschungen*, intégralement en langue allemande, portent bien leur titre en ce qu'elles ordonnent selon quelques lignes de force les grandes facettes de la recherche « henricienne », au sens large s'entend. Les relations extérieures sont envisagées à travers les rapports franco-luxembourgeois, leurs dimensions tout à la fois politiques et féodales. Le conflit guette, la royauté capétienne ne manque pas de liens avec les princes et dispose d'un grand poids en Lothier. Charles de Valois, frère du roi Philippe le Bel, fut lui aussi candidat au trône impérial et la politique italienne des dynasties suscite un climat propre aux affrontements (Joachim Binder). L'exercice